

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ.

Мале підприємництво, як форма організації підприємницької діяльності, в несприятливих умовах економічної кризи та інших негативних факторів, є однією з можливостей розвитку підприємництва, а відповідно і розвитку економічної активності населення держави, що ставить на порядок денний питання щодо актуальності підтримки малого підприємництва, зокрема побудови виваженої податкової політики для суб'єктів малого підприємництва. Метою статті є дослідження сутності спрощеної системи оподаткування та окреслення перспектив вдосконалення та шляхів реформування правових норм, що регулюють спрощену систему оподаткування в Україні. В статті проаналізовано сутність спрощеної системи оподаткування, визначено переваги такої системи оподаткування для суб'єктів підприємницької діяльності та для держави. Автор приходить до висновку щодо недосконалості спрощеної системи оподаткування та необхідності її реформування. Автором проаналізовано положення Національної стратегії доходів до 2030 року в частині, яка передбачає реформу спрощеної системи оподаткування. Зроблено висновок щодо передчасної відмови від спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва та щодо відсутності можливості підвищення податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва. В статті досліджено закордонний досвід правового регулювання оподаткування суб'єктів малого підприємництва. На підставі проведеного аналізу автором було запропоновано можливі шляхи в сфері реформування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва.

Ключові слова: оподаткування, реформування, спрощена система оподаткування, суб'єкт підприємницької діяльності.

Small enterprise, as a form of business organisation, under unfavourable conditions of the economic crisis and other negative factors, is one of the opportunities for the development of entrepreneurship and, accordingly, for the development of economic activity of the population of the state, which brings the issue of relevance of support for a small business enterprise, in particular, building a balanced tax policy for small businesses, to the agenda. This paper is aimed to study the essence of the simplified taxation system and to outline the prospects for improvement and ways of reforming the legal provisions governing the simplified taxation system in Ukraine. The paper analyses the essence of the simplified taxation system and determines the advantages of such a taxation system for business entities and the state. The author comes to the conclusion that the simplified taxation system is imperfect and needs to be reformed. The author analyses the provisions of the National Revenue Strategy until 2030 in the part providing for reform of the simplified taxation system. It is concluded that the simplified taxation system for small business enterprises should be ignored from the very beginning and that there is no possibility of increasing the tax burden on small business enterprises. Based on the analysis, the author proposes possible ways of reforming the simplified taxation system for small business enterprises.

Key words: taxation, reforming, simplified taxation system, business entity.

Конституцією України визначено одним з основних прав людини можливість здійснення підприємницької діяльності, яка не заборонена законом. Однією з форм організації підприємництва є здійснення малого підприємництва. В умовах існуючої економічної кризи, політичних викликів, воєнного стану та інших несприятливих чинників, які здійснюють вплив на розвиток суспільства і держави, важливим є підтримка та розвиток саме малого підприємництва, оскільки саме мале підприємництво характеризується підвищеною можливістю пристосування до несприятливих зовнішніх факторів і здатністю здійснення продовження підприємницької діяльності та активного її розвитку.

У Господарському кодексі України, у ч. 2 ст. 48 визначено безпосередній обов'язок держави сприяти розвитку малого підприємництва та створювати необхідні умови для цього. Підприємницька діяльність завжди супроводжується здійсненням оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності. Так, відповідно до ст. 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах встановлених законом, тому держава повинна, а відповідно для можливості функціонування малого підприємництва держава повинна здійснювати виважену державну податкову політику.

Згідно Закону України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” [1], одним з основних напрямків державної політики в сфері розвитку малого підприємництва є запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва.

Система оподаткування України перебуває у процесі становлення і активного реформування. Цей процес відбувається в складних для країни економічних умовах, що фактично позбавляє законодавця права на помилку, адже не виважені та необґрунтовані рішення в податковій сфері можуть призвести до невиважених наслідків. Варто відзначити, що розпорядженням Кабінету Міністрів було затверджено Національну стратегію доходів до 2030 року, якою було передбачено реформу спрощеної системи оподаткування, у зв'язку з чим дослідження питання правового регулювання спрощеної системи оподаткування не втрачають своєї актуальності та своєчасності.

Стан дослідження. Дослідженням питання спрощеної системи оподаткування присвячували свої роботи такі вчені, як-от: О. Бойко-Слобжан, М. Глух, М. Бадида, А. Соколоваська, Н. Пришва, М. Трещов та інші відомі науковці в сфері економіки та права.

Метою статті є дослідження спрощеної системи оподаткування, визначення її місця в системі оподаткування України на підставі аналізу положень чинного законодавства та зарубіжного досвіду, окреслення шляхів реформування правових норм, що регулюють спрощену систему оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз чинного законодавства та наукових праць дозволяє зробити висновок про наявність в Україні загальної системи оподаткування та спрощеної системи оподаткування, яку можуть застосувати обмежене коло платників податків, які підпадають під категорію суб'єктів малого підприємництва.

До 01 січня 1999 р. оподаткування в Україні здійснювалося лише за загальною системою, яка передбачала однакові вимоги та єдиний підхід до всіх платників, незалежно від місця їх розташування, виду діяльності, розміру річного доходу та кількості працюючих. Загальну систему оподаткування, обліку та звітності можуть використовувати у своїй діяльності будь-які суб'єкти підприємницької діяльності.

Указом Президента України від 03 липня 1998 р. "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва"[2] було введено в обіг термін "спрощена система оподаткування" (зазначений вище Указ вступив у дію з 01 січня 1999 р.). Об'єктивну необхідність передбаченої указом спрощеної системи оподаткування було продиктовано значним податковим навантаженням на новоутворенні суб'єкти оподаткування, який чинить наявна система оподаткування, значним рівнем тінізації економіки та необхідністю стимулювання підприємницької активності громадян та малих підприємств.

Головною метою запровадження спрощеного режиму оподаткування було досягнення більше соціальних, ніж економічних цілей. Так, спрощена система для суб'єктів малого підприємництва мала забезпечити реалізацію принципу соціальної справедливості оподаткування, коли рівень податкового навантаження відповідає рівню можливостей сплачувати податки. Саме завдяки зниженню податкового навантаження й спрощенню механізму адміністрування сплати податків було створено сприятливі умови для самозайнятості працездатного населення і послаблено соціальну напругу в країні без витрат бюджетних коштів.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності є особливою системою оподаткування, відмінною від загальної. Визначення спрощеної системи оподаткування передбачено чинним Податковим кодексом України, у відповідності до статті 291 Кодексу – це особливий механізм сплати податків і зборів, який замінює здійснення окремих податків і зборів сплатою єдиного податку, що одночасно передбачає спрощення ведення обліку та звітності. [3]

Спрощену систему оподаткування можна охарактеризувати передбачене діючим законодавством об'єднання для платника в одному платежі декількох податків і зборів, що є обов'язковими до сплати при загальній системі оподаткування. [4, с. 110].

А.М. Соколовська розглядає її як один із чинників зниження податкового навантаження та засіб пристосування податкової системи України до об'єктивних умов соціально-економічного розвитку, пов'язаних з неготовністю певних галузей економіки, типів підприємств, а також податкових органів до повсюдного запровадження зрілих форм оподаткування, відмічаючи тим самим її тимчасовість [5].

Для спрощеної системи оподаткування характерно:

1) перехід до сплати платежів за спрощеною системою оподаткування здійснюється за добровільним рішенням платника;

2) платіж акумулює в собі групу обов'язкових до сплати за загальною системою оподаткування податків і зборів;

3) спрощена система оподаткування може застосовуватися як до фізичних так і до юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність;

4) контроль за сплатою та розподілом платежу здійснюється не тільки податковими, а й іншими контролюючими органами. [4, с. 111]

Спрощена система оподаткування передбачає особливий порядок оподаткування суб'єктів малого підприємництва шляхом заміни сплати встановлених законодавством податків, зборів та обов'язкових платежів сплатою єдиного податку і запровадження спрощеної форми бухгалтерського обліку та звітності. Спрощена система оподаткування значно спрощує облік доходів і витрат підприємця, скорочує кількість форм податкової звітності, дозволяє сплачувати чітко визначену суму податку, без прив'язки до результатів

економічної діяльності та у зв'язку з цим прогнозувати власні витрати тощо.

Основною перевагою даної системи є суттєве зменшення податкового навантаження на платників податків, що, в свою чергу, посприяло легалізації великої кількості доходів суб'єктів господарювання, які до цього знаходились в тіні, а також позитивно позначилась на питанні зайнятості населення. Спрощена система оподаткування скорочує документообіг, адже суб'єкти, що сплачують єдиний податок не подають звітність по багатьом іншим податках.

Характерною рисою спрощеної системи оподаткування є її альтернативність, яка в сучасній літературі розглядається у двох аспектах: зовнішньому та внутрішньому. [5] При цьому зовнішній аспект проявляється у виборі між двома системами оподаткування спрощеною та загальною і полягає в тому, що одна і та сама діяльність може оподатковуватися лише за однією системою в залежності від вибору платника податків.

Суб'єкт підприємницької діяльності, після його державної реєстрації, зобов'язаний обрати один з варіантів оподаткування, або на загальній системі оподаткування, або на спрощеній системі. При цьому особа має керуватися наступними чинниками:

- видом діяльності, яким буде займатися суб'єкт підприємницької діяльності;
- розміром доходів суб'єкта підприємницької діяльності;
- кількістю працівників, які будуть задіяні у роботі підприємств на підставі трудового договору.

Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва має також певні переваги для держави, а саме: прозорість бази оподаткування; неможливість і недоцільність ухилення від сплати єдиного податку легально працюючим малим підприємствам; зростання податкових надходжень до бюджету за рахунок залучення до оподаткування новостворених малих підприємств, що раніше приховували свої доходи; скорочення витрат на адміністрування податків і зборів. [7]

Період початку війни було прийнято зміни до законодавства, якими було передбачено можливість тимчасово звільнення від сплати єдиного податку платників першої та другої групи. Проте більшість підприємців продовжували сплачувати єдиний податок, у відповідності до чого можна відзначити дієвість такого податку і можливість суб'єктів малого підприємництва продовжувати свою діяльність в будь-яких умовах.

Не зважаючи на позитивні риси спрощеної системи оподаткування, дана система містить ряд негативних явищ, які виникають при дійсності спрощеній системі оподаткування, зокрема приховання прибутків суб'єктами господарської діяльності для зменшення оподаткування, ухилення від оподаткування, розповсюдження тіньової та прихованої зайнятості на інші несприятливі фактори. Крім того, перед Україною стоїть завдання щодо інтеграції європейського співтовариства та вступу в Європейського союзу. М.М. Трещов з цього приводу зазначає, що реформування податкової системи, в тому числі спрощеної системи оподаткування, на сьогодні є одним з найважливіших завдань для реалізації напряду Європейської інтеграції. Також, науковець відзначає практика застосування спрощених систем оподаткування в світі передбачає спрощення саме адміністрування податків, а не низькі ставки оподаткування та можливостей від ухилення сплати податків [8, с. 56].

Національною стратегією доходів до 2030 року, яку було затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р, визначено часткову відмову від спрощення оподаткування для суб'єктів малого підприємництва та

підвищення розмірів податків для суб'єктів малого підприємництва.

Зазначена стратегія визначила такі ключові напрямки реформування спрощеної системи оподаткування:

- поступове підвищення розміру єдиного податку для третьої групи платників спрощеної системи оподаткування, що являє собою поступовий перехід до розміру загальної системи оподаткування;
- об'єднання другої та третьої групи платників єдиного податку в одну, що повинно супроводжуватись сплатою податків в залежності від розміру доходу у відсотковому розмірі, а відсоткова частка буде залежати від видів діяльності підприємців, запровадження цього податку супроводжуватиметься постійним та поступовим його підвищенням;
- перелік видів діяльності для платників єдиного податку першої групи буде скорочено, зокрема, скороченню будуть підлягати високодохідні види діяльності, а також буде скорочено єдину ставку податку, тобто податки даної групи будуть залежати від отриманого прибутку;
- заборона юридичним особам бути платниками у спрощеній системі оподаткування.

[9]

Метою цих заходів Стратегія доходів до 2030 року визначає поступовий перехід до загальної системи оподаткування більшості платників податків єдиного внеску.

О.В.Мірошніченко, М.В. Монастирчук стверджують, що запровадження будь-яких нововведень, зокрема підвищення податкового навантаження, не буде мати позитивного ефекту в період воєнного стану, оскільки в країні не відбувається покращення економічної ситуації, а діючі підприємці зазнають значних економічних потрясінь. Поки продовжується зброєний конфлікт науковці пропонують запроваджувати лише “підґрунтя” до запланованих податкових змін, що можна реалізувати за допомогою різного роду роз'яснювальних заходів [10]. З урахуванням економічно не сприятливих чинників, які існують сьогодні в Україні, варто відміти, що саме скасування єдиного податку та підвищення податкового навантаження може сприяти виходу в тінь більшості малих підприємств.

Як відомо, за основу розробники Стратегії та подальшого реформування системи оподаткування було покладено польський досвід, оскільки податкова система має доволі сприятливі умови для здійснення підприємницької діяльності. Податкова система Польщі передбачає значну диференціацію видів податків, і підприємства мають право обирати найбільш прийнятну для себе систему оподаткування. Зокрема, польська податкова система передбачає загальні системи оподаткування із коливанням відсоткової ставки податків від 12 до 32 відсотків, пільговий єдиний податок (19 %), базовий податок на прибутки юридичних осіб (19 %) та зменшений податок на прибутки юридичних осіб (9 %) та інші. О. Мірошніченко, В. Щигорєва відзначають, що польська система оподаткування має позитивні риси, які могли б бути використані при реформуванні системи оподаткування в Україні. Зокрема, науковці пропонують запроваджувати знижені ставки податків для суб'єктів підприємницької діяльності в перші роки їх діяльності, оскільки за даними статистики саме в перші три роки відбувається найбільше закриття підприємств [11, с. 443-444].

Варто відзначити, що заборона юридичним особам, які відносяться до суб'єктів малого підприємництва не є доречною, оскільки це може призвести до неможливості сплати ними податків, а спрощені та пільгові системи оподаткування для суб'єктів малого та

середнього підприємництва існують в багатьох країнах світу. Так, наприклад, М. Глух, О. Бойко-Слобожан, досліджуючи альтернативні системи оподаткування зазначають, що спеціальні податкові режими для суб'єктів малого підприємництва існують у Франції, Нідерландах, Швеції, Великобританії [12, с.117-118].

Так, згідно з законодавством Великобританії, якщо річний дохід підприємства становить менше 15 тисяч фунтів стерлінгів, то воно зобов'язане лише заповнити просту податкову декларацію без приведення докладних відомостей про свою діяльність або активах/зобов'язаннях. Крім того, якщо сумарні зобов'язання підприємства за рік складають менше 500 фунтів стерлінгів, то воно не сплачує податків за наступний рік і звільнене від авансових платежів. Таке підприємство платить те, що з нього вимагається на дату закриття балансу, - це сприяє збільшенню оборотних коштів. [13]

В Голландії, де малі й середні підприємства підпорядковуються загальним правилам розрахунку та декларування доходу, як будь-які інші підприємства. Але при цьому малі й середні підприємства мають цілий ряд особливих переваг. В Голландії діють прогресивні ставки прибуткового податку - ставки податків на доходи компаній пропорційно залежать від рівня доходів. Тут діє спеціальна шкала ставок особистого прибуткового податку для окремих підприємців, а новим створеним підприємцям надається ряд пільг. Зокрема - зниження ставки прибуткового податку з фізичних осіб і корпорацій на процентні доходи від позик, що надаються новим підприємствам, і можливість віднімати збитки від таких позик. [14]

В Швеції відсутні які-небудь спеціальні податкові режими для малих та середніх підприємств. Основний принцип податкового регулювання у Швеції - це принцип «нейтральності», у відповідності з яким до усіх підприємств незалежно від їх юридичної форми, типу господарської діяльності, розміру, місцезнаходження, застосовується одна і та ж податкова база, ті ж самі ставки оподаткування і обов'язки з реєстрації, подання документів, звітності, платежів та ін. Проте, в принципі «нейтральності» передбачено винятки у вигляді податкових пільг, що спеціально застосовуються до малих підприємств. Самозайняті, дрібні торговці та більшість підприємств з оборотом менше 720 тисяч крон, мають право використовувати касовий метод обліку. Самозайняті, дрібні торговці з будь-яким оборотом не зобов'язані реєструвати свій бізнес в державних органах. Достатньо лише зареєструватися в податковій інспекції. [15]

Однією з основних проблем, і мотивацією реформування спрощеної системи оподаткування, Стратегія визначає наявність тіньової зайнятості та заміни трудових правовідносин реєстрацією працівників як фізична особа –підприємець. Проте скасування спрощеної системи оподаткування не буде сприяти вирішенню даної проблеми, скоріш навпаки, ті працівники, які були самозайнятими, або реєструвались як ФОП виведуть свою діяльність в тінь і не будуть сплачувати податки взагалі. Дана проблема потребує комплексного реформування, в тому числі і в трудовому законодавстві, зокрема, внесення змін до законодавства щодо відмежування трудових відносин і самозайнятості, що надасть більшого розуміння і більш чітких критеріїв для відмежування таких видів діяльності.

Висновки: Підсумовуючи наведене, необхідно констатувати, що спрощена система оподаткування є дієвим механізмом підтримки суб'єктів малого підприємництва, виконує соціальну роль та сприяє розвитку малого підприємництва. Проте, на сьогодні така система оподаткування залишається не досконалою, що наслідком має зловживання суб'єктами господарювання використанням спрощеної системи оподаткування, розповсюдженням

тіньового бізнесу тощо. У зв'язку з чим, безумовно, потребує системного реформування законодавства.

Проте, запропонована реформа податкового законодавства, відмова від єдиного податку для багатьох суб'єктів підприємницької діяльності та підвищення податкового навантаження є передчасною, оскільки несприятливі економічні чинники негативно сприяють на спроможність сплачувати податки суб'єктами підприємницької діяльності.

З урахуванням здійсненого дослідження, реформування податкової системи в Україні, зокрема спрощеної системи оподаткування, повинно містити такі ключові напрями:

- провадження роз'яснювальної роботи з суб'єктами підприємницької діяльності;
- розробка критеріїв диференціації розміру податків для суб'єктів підприємницької діяльності;
- поступовий перехід та збільшення перехідного періоду до підвищення розміру податків;
- розробка спеціального спрощеного режиму оподаткування для юридичних осіб;
- запровадження пільг для підприємців на початку їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. №4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
2. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 28.06.1999 № 746/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98#Text>
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Пришва Н.Ю. Особливості правового регулювання системи оподаткування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Вип. 45/48 С.108-111
5. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. К.: Знання-Прес, 2004. 454 с.
6. Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податкова система: Навчальний посібник. Тернопіль. 2006 с.227
7. Бадида М.П. Єдиний податок суб'єктів малого підприємництва в системі місцевого оподаткування. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць, 2008. № 4 (83). с. 124-128
8. Трещов М.М. Передумови реформи спрощеної системи оподаткування в рамках вступу України в ЄС. Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 01 листопада 2023 р.); Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2023. С. 56-59
9. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: розпорядження КМУ від 27.12. 2023 р. № 1218-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p#Text>

10. Мірошніченко О.В., Монастирук М. В.. Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування в умовах невизначеності. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», No 4' 2022. DOI: 10.21272/1817-9215.2022.4-34
11. Мірошніченко О. Щигорєва В. Система оподаткування малого бізнесу: досвід Польщі. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics : наук. журн. 2023. Вип. 4. (2023). С. 435-447.
12. Глух М., Бойко-Слобожан О.^[1] Теоретико-правові аспекти альтернативних систем оподаткування юридичних осіб. Актуальні проблеми правознавства. 2 (34)/2023. С. 113-119
13. Податкова система: Навч. посібник/ За ред. І.О. Лютого. К.: Центр учбової літератури, 2009. с.30
14. Литвиненко Я. В., Якушик І. Д. Податкові системи зарубіжних країн: Навч. посібник – К.: МАУП, 2004. с.167.
15. Данілов О.Д., Фліссак Н.П. Податкова система та шляхи її реформування: Навч. посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2001. с.107

УДК: 349.2:331.109

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-01-21

Рильова В. В.

*аспірантка кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ У ВИПАДКУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ АБО ЗМІНИ ВЛАСНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

У статті розглянуто особливості міжнародно-правового регулювання вивільнення працівників при неплатоспроможності роботодавця та зміні власника підприємства. Оскільки на порядку денному постають нагальні питання щодо оновлення національного законодавства у сфері вивільнення працівників при неплатоспроможності роботодавця та зміні власника підприємства, яке повинно ґрунтуватися на як на засадах сучасних доктринальних досягнень і практики, так і міжнародного досвіду. Тому порушене у цьому дослідженні питання й вимагає вивчення міжнародно-правового досвіду з метою імплементації як окремих норм регулювання, так і міжнародно-правових принципів, що, в свою чергу, дасть нам можливість забезпечити належний та ефективний захист прав працівників під час вивільнення з ініціативи роботодавця. Проаналізувавши низку міжнародно-правових документів з порушеної проблематики, зроблено висновок, що використання міжнародного досвіду Україною сприяло б підвищенню рівня захисту трудових прав працівників при банкрутстві роботодавця, адже, як свідчить практика, на сьогодні такий захист є недостатньо ефективним, незважаючи на певні спроби нашого законодавця вдосконалити правове регулювання у цій сфері. Відтак міжнародно-правові стандарти повинні складати вітчизняне законодавче підґрунтя правового забезпечення